

L.BOKKERİNİ YARADICILIĞININ VIOLONÇEL İNCƏSƏNƏTİ TARİXİNDƏ ƏHƏMİYYƏTİ VƏ ROLU

Tahira Mustafayeva,
Ü.Hacıbəyli adına Bakı Musiqi Akademiyasının doktorantı
E-mail: dobraya512@yahoo.com

Məşhur italyan bəstəkarı Luici Bokkerini klassik dövrün ən parlaq bəstəkar və ifaçılarından biridir. XVIII əsrdə ömrünün çox hissəsini mühacirətdə yaşayan, lakin, yaradıcılığı sırf italyan musiqisindən bəhrələnən musiqçinin violonçel ifaçılığı və bəstəkarlıq yaradıcılığı sıx təmasda olaraq bir vəhdət təşkil edir. O, bu alətə xas olan texniki imkanları təkmilləşdirərək, yenilikçi kimi dövrünün ən parlaq simalarından biri sayılmaqla, ifaçılıq tarixinə daxil olmuşdur

Görkəmli italyan violonçel ifaçısı və bəstəkarı texniki imkanları ilə yanaşı, alətin spesifik və tempr xüsusiyyətlərinə, ifadəli və səlis səslənməyə, bədii not ədəbiyyatının yaranması, məzmun və formanın uzlaşması, instrumental musiqidə kamil klassik üslubun bir təmasda verilməsi naminə olduqca böyük və əhəmiyyətli rol oynamışdır.

Bokkerini violonçel mədəniyyətinin tərəqqisində əsərləri ilə yeni ifaçılıq xüsusiyyətlərinin formalaşmasına zəmin yaradıb. Müəllif XVIII əsr yay incəsənətinin parlaq simalarından biridir. O, bəstəkar kimi özünəməxsus bədii məzmunlu not ədəbiyyatının müəllifi olaraq nəinki bu alətin, eyni zamanda kamera yaylı alətlər üçün yazılan musiqinin tərəqqisinə nail olmuşdur.

“Bir bəstəkar olaraq Bokkerini, Haydn və Motsart kimi dahilərlə rəqiblik edib, çoxsaylı simfonik və kamera ansamblları üçün əsərlər yazmışdır ki, onlar da aydınlığı, səlisliyi, şəffaf üslubu, arxitektonik şəkildə formanın tamamlanması, obrazların zərif, incə, gözəl, məlahətli və cazibədarlığı ilə fərqlənirdi... Müasirləri onu rokoko üslubunun varisi hesab edirdilər. Bokkerini yaradıcılığında nəzakətlik, ədəblilik, estetik zövq kimi xüsusiyyətlər xüsusilə diqqəti cəlb edir” (1, ctp. 11-12).

Bəllidir ki, tətqiqatçılar tərəfindən Bokkerini və Haydnın yaradıcılıq tərcümeyi-hallarının müxtəlif müvazilik cəhətləri qeyd olunur. Onlar sıx yaradıcılıq təmasında olsalar da, tarixi əhəmiyyət kəsb edən hər iki musiqçinin fərdi yaradıcılığı müxtəlifdir. Bokkerini yaradıcılığı ilə Haydnın musiqisi tam fərqli və müxtəlif istiqamətdədir.

Əsərləri ədəb, nəzakət, zərif, xəfif, latif cizgilərlə tərənnüm edilən müəllifin yaradıcılığı dahi Motsartla müqayisə olunurdu və onların oxşar xüsusiyyətləri həqiqətən də çoxdur.

Məlumdur ki, Motsart Bokkerini yaradıcılığını daim izləyərək, çox dəyərləndirmişdir. Fakturada sadələşmiş obrazların təzahürü, klassik üsluba xas olan oxunuşlu melodik dil hər iki bəstəkarın yaradıcılığında müxtəlif istiqamətlərdə verilsə də, onların ümumi oxşar xüsusiyyətləri də yetərincə nəzərə çarpır.

Yenə də Raabenin versiyasına əsaslanaraq demək olar ki, Motsart Bokkerini yaradıcılığının dərin bilicisi idi. Onun məşhur dördüncü skripka konserti Bokkerinin Manfrediya ithaf etdiyi konsertin təəssüratı altında yazılıb. Əgər hər iki bəstəkarın konsertarını müqayisəli təhlil etsək, ümumi plan xəttinin, mövzunun, fakturanın və bir çox xüsusiyyətlərin oxşarlığının nəzərə çarpmasının şahidi olarıq. Lakin, bununla yanaşı Motsart novator olaraq, mövzuları peşəkarcasına bir qədər dəyişir. Bokkerini təcrübəsinə əsaslanan dahi Motsartın yazdığı dördüncü skripka konserti bu janrdə bəstələnən əsərlər arasında ən yaxşılardan birinə çevrilir.

XVIII əsrdə Bokkerini yaradıcılığında, xüsusilə də alətləşdirmə üsulunda cəsarətlik, harmonik dilin yeniliyi və aydın, səlis forması musiqidə galacaya gedən yolları açır.

Bu fikri əsaslandırmaq üçün məşhur musiqiçi Byukerini sözlərinə istinad edirik: “Alovlu və xəyalpərvər Bokkerini, əsərləri ilə 70-ci illərdə öz dövrünün birinci sıradə olan ən çoxğun novatorlarından sayılır və ən cəsarətli harmonik dili ilə klassik üslubun özülünü qoymuşdur” (2, ctp. 247).

Məlumdur ki, musiqi alətlərinin cəmiyyətdə yeri və musiqi mədəniyyətinin inkişafı bütövlükdə bir-birilə uzlaşaraq vəhdət təşkil edir. Novator musiqiçisi kimi violonçel musiqi incəsənəti tarixinə daxil olan Bokkerini, eyni zamanda klassik violonçel texnikasının, baş barmağın və qrifin inkişaf edərək tətbiqinin yaradıcısıdır. Bununla yanaşı o, sol əldə barmaqların qaçışını zənginləşdirmiş, yüngül, lətif, xəfif fakturadakı fiqurasıyalı hərəkətləri icad etmiş və eynilə yay sənətinin tərəqqisinə nail olmuşdur.

"Bokkerini baş barmağı istifadə etməklə yuxarı pozisyalarda ikili notlardan istifadə edirdi. Bu üslub öz dövrünə görə violonçel ifaçılığı üçün çox mütərəqqi bir hal idi.

Sağ əlin texnikasından danışarkən Bokkerini tərəfindən bir çox ştrixlərin həyata keçirilməsi nəzərimizi cəlb edir. Bunlardan uzun ölçülü liqalanmış passajlar, non leqato passajlar, bariolaj, kəskin ritimli ştrixlər, sim üstündən sıçrayışlar, iki-üç simdə arpecioları misal göstərmək olar. Qeyd etdiyimiz ştrixlərin tətbiqi Bokkerinin sağ əl texnikasının parlaq, çevik və yüngül hərəkəti olduğunu bir daha təsdiqləyir.

L.Bokkerini qədim İtalyan məktəbinin inkişaf yolunun son nümayəndəsi olaraq, violonçel mədəniyyəti tarixində yeni səhifə açmış sənətkardır. Bokkerinin violonçel əsərləri bu günə qədər öz bədii əhəmiyyətini itirmədən klassik irsin ən parlaq nümunələrindən biri olaraq qalır" (3, səh. 22).

Luici Bokkerini 1743-cü ildə Lukka şəhərində kontrabas ifaçısı Leonold Bokkerinin ailəsində doğulub və ilk müəllimi atası olub.

Yüksək uğurlar əldə edən on iki yaşlı Luici, artıq yerli kapellada və kilsədə çalışırdı. 1757-ci ildə Bokkerini ifaçılıq sənətini və bəstəkarlıq yaradıcılığını yüksək zirvəyə çatdırmaq üçün Romaya köçür.

Bellidir ki, XVIII əsrdə Roma İtalyanın incəsənət mərkəzi idi. Bir çox teatr və kilsələri ilə məşhur olan bu şəhərdə Bokkerini həm ifaçı, həm də bəstəkar kimi məşhurlaşaraq şöhrət qazanmışdır. 1761-ci ildə isə o, kamil bir musiqiçisi kimi doğulduğu Lukka şəhərinə qayıdır. Lakin, Romanın izdihamlı və qaynar həyat tərzindən sonra bura ona sıxıcı və darıxdırıcı gəlir. Çox keçmədən, 1762-1767-ci illərdə Luicci o dövrün məşhur skripka ifaçısı Flippo Manfredi ilə birgə İtaliya və Fransanın bir çox şəhərlərində konsert proqramı ilə çıxış edir. Eyni zamanda yaratdıqları simli kvartetlə də müxtəlif konsert salonlarında uğurla ifa edərək məhsuldar fəaliyyət göstərirlər.

Məşhur Bokkerini Parisdə öz əsərlərindən ibarət konsert proqramı ilə çıxış edən, musiqi incəsənətində yenilikçi, mütərəqqi və qabaqcıl mövqeyi uğrunda mübarizə aparan, bu ideyanı qoruyub saxlayan sənətkar kimi tanınır.

Müəllif əsərlərində sanki aləti danışmağa vadar edən, parlaq virtuozluq, zəngin rəng çalarları ilə ifadə olunan lirika, dinamika, nüanslar, texniki əsərdə bədii məzmunna böyük önəm verilməsi, yüksək səviyyəli passajlar, barmaqların sürətli qaçışı, applikatura, ştrixlər, formanın klassik, aydın və sadəliyi, ifadəliyi artırmaq üçün aqoqik, təzadlıq, çox zərif, duyğusal kantilena bacarığı - sənətkarın üslub xüsusiyyətlərinə xas cəhətlərdir.

Luici Bokkerini
(1743-1805)

1769-cu ildə məşhur musiqiçi İspaniyanın Madrid şəhərinə köçür və tezliklə Don Luinin kapellasında həm bəstəkar, həm də violonçel ifaçısı kimi çalışır. Bokkerini Font qardaşlarının simli kvartetində fəaliyyət göstərməyə başlayır ki, bu ansamblın fəaliyyətindən ruhlanan bəstəkar iki violonçelli kvintet yazır. Birinci violonçel bas funksiyasını daşısa da, ikinci alətə skripka ilə birgə sərbəst, bərabər hüquqluq verilir.

XIX əsrin 20-30-cu illərində İtalyan ifaçılıq məktəbinin ən parlaq simalarından biri Pyer Bayo Parisdə mütəmadi olaraq Bokkerinin kamera əsərlərini ifa edirdi.

Müasirlərdən biri Fetiş yazırdı: "Bir dəfə Bethovenin kvintetini

dən sonra sadə, aydın musiqi, qüvvətli, qüdrətli alman ustadının harmoniyalarından sonra səslənərək məni məftun etdi. Heyratamız bir effekt idi. Dinləyicilər çox təsirlənmiş, duyğulanmış və sanki sehlənmişdilər" (4, səh. 110).

Bokkerinin əsərləri violonçella yanaşı, qədim qamba alətində də ifa edilirdi. XVIII əsrdə virtuozlar bu alətdən də daha çox və səmərəli istifadə edərək, ifaçılıq maharatlarını sinayırdılar.

Görkəmli musiqiçi Romada, Parisdə qazandıqı uğura və şöhrətə Madriddə nail ola bilmir. Bir çox səbəblər üzündən bu ölkədə yaşamaq məcburiyyətində qalır və 1805-ci ildə vəfat edir.

Klassik sonata, simfoniya və kvartet janrının formalaşmasında və inkişafında Bokkerinin rolu əvəzsizdir. O, dörd yuzdan çox əsərin (iyirmi simfoniya, doxsan beş kvartet, skripka və violonçel alətləri üçün sonatalar, konsertlər və s.) müəllifidir.

Haqqında yazılanlara əsaslanaraq demək olar ki, həm ifaçı, həm də bəstəkar olan Bokkerini, violonçel incəsənəti tarixinin aparıcı, mütərəqqi simalarından biri kimi yüksək texniki imkanları təbliğ etməyə qadir olsada, həmçinin, əsərlərində ifadəliyə, duyğusalığa, bədii məzmunna daha çox dəyər vermişdir.

J.J.Russo demişdir: "Əsərlərin ifadəliyi və ifaların ifadəliyi var: onların vəhdəti ən güclü və ən xoş təəssürat yaradır" (5, səh. 210).

Böyük müəffəkkirin bu fikri Bokkerini yaradıcılığını tam əhatə edir. Görkəmli musiqiçi haqqında aparılan tətqiqat işinə əsasən, aşağıdakı nəticəyə gəlmək olar:

Ədəbiyyat

1. Л.Раабен. "Жизнь замечательных скрипачей и виолончелистов". "Музыка". Ленинград – 1969.
2. N.Abbaszađe. "Violonçel incəsənəti tarixi (XVII-XIX)". Bakı – 2003.
3. Л.Гинзбург. "История виолончельного исполнительского искусства". Москва – 1950.
4. Л.Гинзбург. "Луиджи Боккерини". Москва – 1938.
5. L.Picquot. "Notice Sur la vie et les ouvrages de Luigi Boccherini". Paris – 1815.
6. J.Russo. "Dictionnaire de Musique". Paris – 1768.
7. Э.Бюен. "Музыка эпохи рококо и классицизма". Москва – 1934.

Резюме

В данной статье представлен творческий путь, деятельность, значение и роль созданных новшеств, мысли о выдающихся деятелях искусства, а для молодого поколения музыкантов представлено место в историческом наследии виолончельного искусства выдающегося итальянского виолончелиста и композитора Луиджи Боккерини.

Ключевые слова: История виолончельного искусства, творчество Боккерини, музыкант новатор, центр искусств Италии.

- Bokkerinin violonçel alətinin solo alət kimi inkişaf edərək formalaşmasında rolu əvəzsizdir.

- Bəstəkar virtuoz, texniki əsərləri bədii məzmunla bir vəhdətdə verilməsinə zəmin yaradır.

- Alt və diskant açarını lağv etmişdir.

- Skripka ifaçılığı sənətindən bəhrələnən Bokkerini əsərlərində violonçel alətinin diapazonunu genişləndirib.

- Baş barmağı qrifə əlavə edərək pozisiyaların həcmi genişləndirməklə "qrif texnikası"na nail olmuşdur. Yaradığı "restes" üslubunda, baş barmaq yerində qalmaq şərtilə o biri barmaqların müxtəlif məsafəyə uzaqlaşması yeni texniki imkanların əsas mahiyyətini təşkil edir.

- İkili notlardan istifadə edilməsi, yay sənətində müxtəlif ştrixlərin, passajların, simdən-simin üzərində sıçrayışların, bir neçə simdə arpecioların lətif, xəfif, yüngül və eyni zamanda parlaqlıqla ilk dəfə verilməsi məhz Bokkerinin yaradıcılığında öz əksini tapmışdır.

- Bokkerini violonçel incəsənəti tarixinin mürəkkəb prosesində məşhur violonçel ifaçısı, alətin spesifik xüsusiyyətlərinin yaradıcısı, görkəmli bəstəkar, orijinal, bənərsiz sənətə malik olan və yeni üslubun formalaşmasında mühüm əhəmiyyət kəsb etmiş, xüsusilə də formanın inkişafı sahəsində, musiqi dilinin ifadəliyi ilə novator və mütərəqqi musiqiçisi kimi qiymətləndirilmişdir.

- Bəstəkarın əsərləri indiki dövrdə də aktuallığını qoruyub saxlayır, dərslərinə, konsert və tədris proqramlarına daxil olunur. Onun yaradıcılığı gənc musiqi mütəxəssislərin sənətdə formalaşmasına zəmin yaradır.

- Bokkerini irsinin bədii zənginliyinin dəyəri XVIII əsr Avropa violonçel incəsənətinin zirvəsini təşkil edir. ♦

Summary

The article has been announced creative path, activities, value, space and role, created by innovations, thoughts about outstanding Art figures and for the young generations musicians abandoned the essence of heritage the art of cello history about the outstanding Italian cellist and composer Luigi Boccherini.

Key words: Art historical cello, creativity Boccherini, innovator musician, arts center of Italy.